

**“ХРОНІКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА” –
ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ДОВІДНИК
початку ХХ – першої третини ХХ ст.**

instytutsiinoho audytu (2023). [Plan for checking compliance by the educational institution with the legislation in the field of general secondary education during the institutional audit]. Available at: <https://sqe.gov.ua/law/nakaz-derzhavnoi-sluzhbi-yakosti-osviti-102/> [in Ukrainian].

8. Poriadok provedennia instytutsiinoho audytu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (2019). [The procedure for conducting an institutional audit of institutions of general secondary education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>. [in Ukrainian].

9. Prohrama nezalezhnogo testuvannia fakhovykh znan ta vmin uchyteliv pochatkovykh klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity (2022). [Program of independent testing of professional knowledge and skills of teachers of elementary grades of general secondary education institutions]. Available at: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86229/ [in Ukrainian].

10. Profesiinyi standart za profesiinyi “Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity”, “Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity”, “Vchytel z pochatkovoї osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)” (2020). [Professional standard for the professions “Teacher of primary classes of a general secondary education institution”, “Teacher of a general secondary education institution”, “Teacher of primary education (with junior specialist diploma)”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>. [in Ukrainian].

11. Shpychak, I. (2014). Psykholohichna pidhotovka kerivnyka navchalnogo zakladu do roboty v umovakh sotsialno-ekonomichnykh zmin [Psychological preparation of the head of the educational institution for work in the conditions of socio-economic changes]. *New pedagogical thought*. No. 2. pp. 25–27. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.05.2024

УДК 378.091.8:061.2”190/193”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.303748>

Оксана Ковалишин, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Львівського національного університету імені Івана Франка

**“ХРОНІКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА” –
ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ДОВІДНИК
початку ХХ – першої третини ХХ ст.**

У статті проаналізовано “Хроніки Наукового Товариства ім. Шевченка” як важливий довідник освітньо-просвітницького становища початку ХХ – першої третини ХХ ст. у Галичині. Досліджено бюлетень за напрямом освітньо-просвітницької діяльності Наукового товариства ім. Шевченка та взаємодії з організаціями і товариствами. Розкрито допомогу та підтримку Наукового товариства ім. Шевченка науковим курсам, університетській справі. Зосереджено увагу на меценатській діяльності Товариства для української талановитої молоді. Показаний внесок Товариства українським освітнім та просвітнім організаціям і товариствам. Виявлений вплив та взаємодію НТШ з товариством “Просвіта”.

Ключові слова: “Хроніки Наукового Товариства ім. Шевченка; бюлетень; довідник; Наукове товариство ім. Шевченка; освітньо-просвітницька сфера; університет; благодійно-меценатська діяльність; співпраця; “Просвіта”.

Літ. 14.

**Oksana Kovalyshyn, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
General Pedagogics and Pedagogy of High School Department,
Lviv Ivan Franko National University**

**“CHRONICLES OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY” –
EDUCATIONAL GUIDE
the beginning of the 20th – first third of the 20th century**

The article analyzes “Chronicles of the Shevchenko Scientific Society” as an important guide to the educational and enlightenment situation of the beginning of the 20th – the first third of the 20th century in Galicia. The bulletin describes the experience of the activities of the Shevchenko Scientific Society on the way to the realization of scientific, educational, and educational goals.

The “Chronicles” reported on the work of the Shevchenko Scientific Society regarding the establishment of educational courses and university affairs. Since the end of the 19th century, the Shevchenko Scientific Society has been engaged in activities aimed at creating a higher educational environment: it organized educational events, led a delegation to the Diet on this matter, established educational courses, and set up the Ukrainian Secret University.

“Chronicles of the Shevchenko Scientific Society” became an important source for researching the Society’s philanthropic activities in the direction of supporting Ukrainian talented youth. In particular, until the end of the First World

War, the ShSS systematically supported the development of such educational and enlightenment organizations, that aimed to develop the educational and enlightenment sphere.

The next educational and enlightenment direction, which was highlighted in the “Chronicle of NTSh” directory, was the analysis of cooperation and support of the Shevchenko Scientific Society with Ukrainian educational and enlightenment organizations (help with book publishing and mentoring).

“Chronicles of the Shevchenko Scientific Society” described the help of the ShSS to reading rooms and branches of the “Prosvita” society. Also, the “Prosvita” society received financial and publishing support from the National Academy of Sciences for the publication of “Prosvita’s” own interesting and popular works.

Keywords: *“Chronicles of the Shevchenko Scientific Society”; bulletin; guide; Shevchenko Scientific Society; educational and enlightenment sphere; university; charity and philanthropy activity; cooperation; “Prosvita”.*

Постановка проблеми. Початок ХХ ст. на теренах Галичини знаменувався активізацією українського національного руху, метою якого була розбудова значних та історично визначних наукових, культурних, освітньо-просвітницьких організацій і громад. Однією з таких організацій стало Наукове товариство імені Шевченка (далі – НТШ) у Львові (1873–1939). Зусиллями НТШ у Львові було створено низку періодичних видань, журналів, газет, на сторінках яких повідомлялося про поступ української нації: літературно-науковий журнал “Правда”, серійне видання “Записки Наукового товариства ім. Шевченка”, громадсько-політичний часопис “Літературно-науковий вісник” та бюлетені “Хроніка НТШ”.

Названі видання висвітлювали діяльність Наукового товариства імені Шевченка, розкривали взаємодію НТШ з громадськими культурно-освітніми товариствами й організаціями, описували внесок членів та співробітників наукової інституції у розвиток культури, освіти і просвіти, аналізували актуальні освітньо-просвітницькі процеси Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. На сьогодні проблемі функціонування та діяльності видавничих ресурсів Наукового товариства ім. Шевченка у Львові присвячено чимало праць, зокрема, це питання є предметом дослідження таких науковців, як В. Бурдуланюк, З. Зайцева, Т. Кульчицька, О. Палюх, О. Романів, В. Савенко та ін., які у своїх працях розкрили передумови до започаткування, розвитку і внеску видавничих органів Наукового товариства ім. Шевченка в освітньо-просвітницьку, культурну та громадсько-політичну сфери.

Проте суттєве значення для висвітлення актуальних питань проблематики освіти, просвіти має фактологічний матеріал, вміщений у бюлетені НТШ “Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка” (до 1905 – “Хроніка Українсько-Руського Наукового Товариства ім. Шевченка”).

Тому, метою статті є аналіз внеску “Хронік Наукового Товариства ім. Шевченка”, як довідника освітньо-просвітницької реальності з початку ХХ до першої третини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Заснування Наукового товариства ім. Шевченка у

Львові стало важливою віхою у втіленні наукових, освітніх та культурних задумів української інтелігенції на теренах Галичини та загалом в Україні. Засобами для такої діяльності у руках Товариства стали чималі видавничі здобутки організації, однією зі сфер впливу яких став вихід бюлетеня Наукового товариства ім. Шевченка “Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка”.

“Хроніка НТШ” під началом громадського діяча, голови НТШ М. Грушевського почав виходити у 1900 р. і висвітлював важливі відомості з діяльності Головного Відділу НТШ, його підрозділів, роботи наукових секцій і комісій, функціонування фундацій, бібліотеки і музею, засвідчував зв’язки Товариства з іншими науковими і освітньо-культурними установами, біографічні замітки про почесних, дійсних та звичайних членів НТШ. До початку Першої світової війни “Хроніка НТШ” виходила чотири рази на рік, а загалом до 1939 р. було видано 74 частини.

Окремої уваги у “Хроніках Наукового товариства ім. Шевченка”, заслуговують дописи й довідки голови НТШ М. Грушевського. У них автор розкриває історію заснування і функціонування НТШ, описує процес реформування його з літературного у наукове товариство, а також укріплює потребу заснування українського університету у Львові [1, 3–19].

Загалом на сторінках бюлетеня здійснювався огляд освітньо-просвітницької сфери у таких напрямках: допомога науковим курсам, університетській справі та їх підтримка; благодійно-меценатська діяльність НТШ для української талановитої молоді; вплив НТШ на українські освітні та просвітні організації і допомога їм; вплив на товариство “Просвіта” та допомога йому.

1. У “Хроніках НТШ” звітувалася робота Наукового товариства ім. Шевченка для навчальних курсів та університетської справи.

Ще з кінця ХІХ ст. у Галичині активізувалася діяльність, спрямована на створення вищого навчального середовища. Так, 8 листопада 1900 р. на спільному засіданні секцій Наукового товариства ім. Шевченка узгоджено його участь у заснуванні українсько-руського університету та розвитку віч українських студентів вищих шкіл Австрії [1, 33]. “...потреба свого університету – пекуча і що

треба усіх сил докладати, аби засноване як найбільше приспішити. В тій цілі вислано вже від деяких товариств відповідні меморіяли...” [1, 30].

20 березня 1907 р. на чолі з головою НТШ М. Грушевським було відчитано меморіал у справі українського університету з вибраних делегатів товариства для подання до Міністра просвіти [8, 3]. У документі йшлося, “...що при заснованню самостійного укр. руського університету переважна більшість кафедр його вже тепер може бути обсаджена науково кваліфікованими руськими силами...” [9, 22], проте справі заснування українського університету передувало утворення навчальних курсів при Товаристві українських наукових викладів імені Петра Могили, які стали підґрунтям до облаштування Українського таємного університету.

У промові на Загальних зборах 30 квітня 1907 р. М. Грушевський наголошував, що “...Товариство наше, що в нормальних обставинах повинно б опиратися на цілу систему різних наукових інституцій і вищих шкіл – являється відокремленою, одинокою висшою науковою інституцією українською...” [9, 3]. Високо оцінюючи діяльність НТШ у Львові, промовець усе ж зауважував, що воно, хоч було не ідеальним і не підтримуваним жодною владою, та все ж вартувало уваги у процесі взаємовідносин з мережею українських інституцій.

Загалом вже після діяльності Таємного університету у Львові велися дискусії на тему університетської справи, які можна простежити у довіднику “Хроніки НТШ”.

На засіданні Виділу Наукового товариства ім. Шевченка 29 січня 1936 р. прийнято до відома, що спільне засідання всіх Секцій НТШ у справі університету відбулося 11 січня 1936 р. на якому ухвалено, що Виділ Товариства організує діяльність для створення українського університету у Львові, заснування якого ухвалив польський сейм ще 26 вересня 1922 р. [13, 16].

Із засідання 28 лютого 1936 р. відомо, що делегація на чолі з В. Децикевичом відвідала Прем’єра і Міністра освіти, начальника меншинового відділу Г. Сухенкова та референта справ українських у Міністерстві освіти С. Мацішевського у цій справі. Делегація дізналася, що згідно з причин фінансової кризи в державі неможливою була справа заснування українського університету та процес підвищення субвенції для Наукового товариства імені Шевченка, проте НТШ-івцям пообіцяли звільнити Товариство Шевченка від оборотного податку та дати Товариству дозвіл на друк українських книжок [13, 18].

2. *“Хроніки Наукового товариства ім. Шевченка” стали важливим джерелом для дослідження меценатської діяльності Товариства у напрямку підтримки української талановитої молоді.*

Зокрема, до завершення Першої світової війни НТШ систематично підтримувало розвиток таких

освітньо-просвітницьких організацій, які мали на меті розвій освітньої галузі: Жіночу учительську семінарію; філію “Руське товариство педагогічне” в Коломиї на заснування приватної учительської семінарії; Товариство опіки над служницями і робітницями; для підтримки бідних дівчат приватних шкіл “Руське товариство педагогічне”; бідним дітям Школі вправ при “Жіночій учительській семінарії”, “Школі ім. Шашкевича” і “Школи ім. Т. Шевченка”; Товариство вакаційних осель; “Комітет Інституту св. Ольги”; “Бурсу ремісничу і промислову у Львові”; “Руську захоронку”; “Краєвий шкільний союз”; Український комітет в Празі на підмогу для школярів та ін.

Окремо Товариство надавало підмогу для українських студентів та вчителів. У “Хроніках” вказується, що “...здібні й зацікавлені наукою молодики стрічаються в дуже значній числі, не мають майже зовсім доступу до стипендій правительствених чи краєвих, не мають й інституцій, які б давали спромуго молодим людям по укінченню університетських студій віддавати ся науковій роботі...”, тому дуже часто Наукове товариство ім. Шевченка бралося за цю справу [1, 15].

Так, у періодичному виданні НТШ “Хроніка Наукового товариства імені Шевченка у Львові”, ч. 14 за 1903 р. було описано заповіт А. Бончевського, котрий призначив 2 тисячі американських доларів на створення окремого “запомогового” фонду його імені і доручив цей фонд передати через свого співробітника о. І. Ардана у розпорядження Товариства Шевченка у Львові. Так було засновано дієвий “Запомоговий фонд ім. Антона Бончевського”, котрий мав значний вплив у здійснення благодійно-меценатської діяльності НТШ.

Загалом з фондів Наукового товариства імені Шевченка за звітом з 1921 р. відомо про підмогу від НТШ для таких установ: 25 травня 1921 р. на видавництво пластового підручника – 5000 мар.; 14 вересня 1921 р. для закупівлі зошитів і на підтримку бідної молоді “Школи ім. М. Шашкевича” – 4000 мар., також для цієї ж школи було закуплено 10 примірників журналу “Світ дитини” [11, 9].

3. *Наступним освітньо-просвітницьким напрямом, який висвітлювався у довіднику “Хроніки НТШ” став аналіз співпраці та підтримки Наукового товариства імені Шевченка з українськими освітніми та просвітніми організаціями.*

На сторінках “Хронік НТШ” розлого описувався процес заснування та діяльності Академічного дому Наукового товариства імені Шевченка. Історія розвитку студентського осередку була зосереджена під підтримки різних українських освітніх організацій та товариств: у 1907 р. стало відомо, що “Академічний дім” НТШ склав угоду з студентським товариством “Академічна поміч” [7, 6]; відомо також, що Академічним домом Наукового това-

риства імені Шевченка до 1934 р. управляло Товариство Прихильників освіти [12, 23–34]; із засідання Виділу НТШ 11 грудня 1935 р. стало відомо, що Академічний дім орендовано ректором Духовної семінарії [13, 15].

22 травня 1937 р. погоджено про те, що Академічний дім НТШ буде винаймати “Торговельна школа “Рідної школи”, проте 15 вересня 1937 р. його вирішила винаймати Екселенція Митрополита Шептицького, яка зобов’язалася допомагати українській молоді, що навчалася у високих школах. Для цього інтернату Наукове товариство імені Шевченка віддає Академічний дім безкоштовно, тільки з обов’язком утримувати і покривати всі зобов’язання щодо оселі [13, 25–26, 46].

Окремо до Наукового товариства імені Шевченка зверталися товариства для надання безкоштовно видань НТШ, так 11 березня 1903 р. на засідання вирішено надати книги для “Академічної громади” [4, 3].

За підмогою зверталось і товариство “Руська захоронка”, на засідання НТШ 3 червня 1903 р. було передано підмогу 50 кор., а товариству “Січ” у Перемишлі передано даром книги [5, 9].

Загалом з “Хронік НТШ” відомо, що з періоду 1900–1939 рр. Наукове товариство імені Шевченка допомагало своїм книговидавництвом таким освітньо-просвітницьким організаціям: “Читальні русько-католицької духовної семінарії” у Львові; “Руській бурсі промисловій і ремісничій” у Львові; жіночій школі Руського товариства педагогічного; товариству “Труд”; Слов’янському кружку українських богословів у Львові; філії Руського товариства педагогічного та товариству “Жіноча громада” у Бережанах; товариству “Зоря” у Жовкві; монастиреві Василіанок у Городку; Руській колегії в Римі; Учительській бібліотеці Приватної руської дівочої гімназії у Львові; Товариству “Волі” у Львові; “Шкільній помочі” у Самборі; “Народній школі” в Панівцях; “Відділові взаємної помочі галицьких і буковинських учителів” у Станіславі; “Українській дівочій гімназії” у Львові; “Бурсі ім. Св. Онуфрія” в Ярославлі; Товариству руських слуг і заробітників “Сила” у Львові; товариству “Січ” в Синівцях Долішніх; “Руській захоронці” у Львові; Руській школі в Путилові (Буковина); бібліотеці “Висших жіночих курсів” в Києві; “Ремісничо-промислової бурси”; українській гімназії Рогатині; приватним гімназіям у Буську, Городенці і Копичинцях; “Читальні Руської Бесіди в Сереті; “Українській приватній гімназії” в Копичинцях; Приватній українській гімназії в Долині; Приватній учительській семінарії” СС Василіанок в Яворові; “Українській приватній гімназії” в Комарні; “Кружкові Українського товариства педагогічного”; “Педагогічному кружку ім. М. Коцюбинського” в Богородчанах; “Приватній українській гімназії” в Яворові та ін.

З бюлетеня “Хронік” відомо, що Наукове товариство імені Шевченка співпрацювало з “Руським Народним Домом” у Раві Руській, яке передало на засіданні НТШ 30 серпня 1902 р. управу стипендіального і інших фондів на випадок розв’язання того ж товариства [2]. Таке ж прохання здійснено 12 листопада 1902 р. для “Русько-української бурси в Бродях” [3, 3].

Окрім того, у “Хроніках” вказувалося, що НТШ брало на себе і фінансові зобов’язання за діяльність інших організацій: 15 жовтня 1905 р. виділ Наукового товариства ім. Шевченка зголосився перейняти на себе майно товариства “Народного Дому” у Косові на випадок його розв’язання [6, 2]; 17 листопада 1909 р. постановлено, що НТШ переймає майно товариства “Січ” у Відні на випадок його занепаду [10, 3].

Також Товариство співпрацювало з ініціативами для здійснення освітньо-просвітницької мети. Зокрема, 4 липня 1936 р. оголошено, що “Український видавничий інститут” погодився видати “Атлас України і суміжних країв” під фірмою Наукового товариства ім. Шевченка. За друк тексту і опрацювання атласу мало відповідати НТШ [13, 20].

На засідання Виділу Наукового товариства ім. Шевченка 30 жовтня 1935 р. вирішено взяти участь в педагогічному З’їзді, організованому товариством “Рідною школою” [13, 15].

13 грудня 1936 р. директор музею Наукового товариства імені Шевченка відвідав у Рогатині конференцію з представниками всіх місцевих культурно-освітніх установ у справі заснування місцевого музею при повітовому кружку товариства “Рідна школа” [13, 100].

9 жовтня 1938 р. НТШ брало участь у посвяченні домівки “Промислової бурси”, а 16 жовтня того ж року “Міщанського братства” та “Ревізійного союзу української кооперації” [14, 41].

4. *Вартим уваги є вплив та допомога НТШ товариству “Просвіта”.* “Хроніки Наукового Товариства ім. Шевченка” описували допомогу НТШ читальням та філіям товариства “Просвіта” в Городенці, Новім Санчі, Бережанах, Підволочиська, Сокалі, Заставні, Тернополі, Чернігові, Києві, Несторівцях, Станіславі, Львові, Лагодіві, Миклашеві, Збаражі, Бориславі, Кракові, Стрию, Роздолі, Чорткові та ін. У ці читальні Товариство Шевченка надсилало затребувану літературу: підручники, посібники, наукові збірки НТШ, журнали та серійні видання. Важливо зазначити, що на перевагу товариство “Просвіта” надсилало часописи, журнали та газети до Наукового товариства імені Шевченка.

Товариство “Просвіта” отримувало грошову підтримку від НТШ, зокрема 8 березня 1921 р. Торговельній школі “Просвіти” – 5000 мар. Також виділ Товариства підтримував відкриття українського театру товариства “Просвіта” в Ужгороді [11, 9].

Окремо варто зауважити, що НТШ, окрім підтримки самого товариства “Просвіта”, брало участь в інвестуванні ресурсів для видавництва самою “Просвітою” цікавих та затребуваних праць, зокрема, “Історії літератури” проф. М. Возняка [13, 15].

Водночас НТШ, товариство “Просвіта” відзначало ювілейні дати та урочистості, зокрема 13 листопада 1938 р. з нагоди 100-ліття смерті І. Котляревського відбулися заходи Наукового товариства імені Шевченка, “Просвіти”, товариства “Рідна школа”, товариства “Учительська громада” та товариства “Взаїмна поміч українського вчителства” [14, 41].

Висновки. Отже, дослідження і аналіз освітньо-просвітницької тематики у фактологічному матеріалі, вміщеному у бюлетені Наукового товариства ім. Шевченка “Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка” (до 1905 – “Хроніка Українсько-Руського Наукового Товариства ім. Шевченка”), дало змогу оцінити внесок НТШ у розвиток та підтримку наукових курсів та університетської справи; оцінити благодійно-меценатську діяльність Товариства Шевченка для української талановитої молоді; відокремити вплив і допомогу НТШ українським освітнім й просвітнім організаціям; проаналізувати вплив та допомогу Наукового товариства ім. Шевченка товариству “Просвіта”.

Отже, отриманні дані дослідження щодо внеску “Хронік Наукового Товариства ім. Шевченка” як довідника реальності в освітньо-просвітницькій сфері з початку ХХ до першої третини ХХ ст. зумовлює потребу у подальшому студіюванні цієї проблематики шляхом аналізу видавничих здобутків Галичини та України, що уможливить поглиблено розуміти становище української освіти загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1900 р. Ч. 1. 117 с.
2. Хроніка НТШ. Львів, 1902 р. Ч. 11. 88 с.

3. Хроніка НТШ. Львів, 1902 р. Ч. 12. С. 3.
4. Хроніка НТШ. Львів, 1903 р. Ч. 14. 32 с.
5. Хроніка НТШ. Львів, 1903 р. Ч. 15. 32 с.
6. Хроніка НТШ. Львів, 1905 р. Ч. 24. 35 с.
7. Хроніка НТШ. Львів, 1907 р. Ч. 29. 59 с.
8. Хроніка НТШ. Львів, 1907 р. Ч. 30. 59 с.
9. Хроніка НТШ. Львів, 1907 р. Ч. 31. 40 с.
10. Хроніка НТШ. Львів, 1909 р. Ч. 40. 45 с.
11. Хроніка НТШ. Львів, 1922 р. Ч. 65–66. 114 с.
12. Хроніка НТШ. Львів, 1935 р. Ч. 72. 100 с.
13. Хроніка НТШ. Львів, 1937 р. Ч. 73. 126 с.
14. Хроніка НТШ. Львів, 1939 р. Ч. 74. 147 с.

REFERENCES

1. Khronika Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka (1900). [Chronicle of the Taras Shevchenko Scientific Society]. Lviv, No. 1. 117 p. [in Ukrainian].
2. Khronika NTSh (1902). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 11. 88 p. [in Ukrainian].
3. Khronika NTSh (1902). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 12. p. 3 [in Ukrainian].
4. Khronika NTSh (1903). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 14. 32 p. [in Ukrainian].
5. Khronika NTSh (1903). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 15. 32 p. [in Ukrainian].
6. Khronika NTSh (1905). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 24. 35 p. [in Ukrainian].
7. Khronika NTSh (1907). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 29. 59 p. [in Ukrainian].
8. Khronika NTSh (1907). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 30. 59 p. [in Ukrainian].
9. Khronika NTSh (1907). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 31. 40 p. [in Ukrainian].
10. Khronika NTSh (1909). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 40. 45n p. [in Ukrainian].
11. Khronika NTSh (1922). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 65–66. 114 p. [in Ukrainian].
12. Khronika NTSh (1935). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 72. 100 p. [in Ukrainian].
13. Khronika NTSh (1937). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 73. 126 p. [in Ukrainian].
14. Khronika NTSh (1939). [Chronicle of SSSH]. Lviv, No. 74. 147 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.05.2024

*“Найбільші благословення людства знаходяться всередині нас і в межах нашої досяжності.
Мудра людина задовольняється своєю долею, якою б вона не була, не бажаючи того, чого не має”.*

*Сенека
римський філософ, драматург*

*“Духовний розвиток, духовне виховання людини зокрема і народу взагалі здійснюється не
лише школою, а кількома великими вихователями: природою, життям, наукою і релігією”.*

*Костянтин Ушинський
український педагог*

